

1999

More brilliant than a book

Het sonische proza van Kodwo Eshun

"De grote breuk in de moderne geschiedenis is de slavernij. De onvrijwillige transporten van enorme massa's mensen van Afrika naar Amerika liidden een wereldomvattende existentiële crisis in. In 1992 wees auteur Mark Sinker voor het eerst op de verwantschap tussen ontvoeringen door buitenaardse wezens en de slavernij: de 'aliens' zijn al lang onder ons, ze zijn geland in de zeventiende eeuw en ontvoerden vervolgens hele volkeren over de Atlantische Oceaan. Wij zijn de nakomelingen van de aliens".

Aan het woord is de Britse schrijver Kodwo Eshun. In het nawoord bij zijn debuut *More Brilliant Than The Sun. The Co-Evolution of the Futurhythmachine* (1998) licht hij de achtergronden toe van zijn onderzoek naar afrofuturisme in space jazz, dub, breakbeat, hiphop en techno.

Eshun noemt zichzelf geen schrijver, maar 'imagineer'. Schrijven is voor hem een proces van verbanden leggen, van verbanden met verbanden verknopen, en vervolgens ook hun onderlinge verbanden niet uit het oog verliezen. Schrijven is vermenigvuldigen, stapelen en verknopen. En inderdaad, *More Brilliant* is een duizelingwekkende hemelvaart door de hedendaagse elektronische muziekcultuur. Sneller dan het licht schieten hoofdstukken over cybernetica, psycho-pathogenetica, sampledelia, elektronisch denken, psychoakoestiek en mixadelica aan je voorbij. Tijd om naar adem te happen krijg je niet omdat Eshun je steeds weer een nieuwe conceptuele mokerslag toedient.

In zijn rol van conceptontwikkelaar hekelt Eshun de traditionele rock- en dancejournalistiek omdat ze niet in staat zou zijn grooves, ritmes, scratches en (break)beats te begrijpen en naar waarde te schatten. Bovendien beklemtoont de muziekers steeds concepten als 'zwarte identiteit', 'zwarte cultuur' of 'street sensibility' indien aandacht wordt besteed aan niet op rock of country teruggrijpende genres. *More Brilliant Than The Sun* wil laten zien dat in de hedendaagse elektronische muziek juist wordt gebroken met vooroordelen over 'zwarte muziek'. 'Alien music' problematiseert de straat en etnische issues en staat volstrekt onverschillig tegenover de identificatiedrift van de muziekjournalistiek.

"Technologie haalt de huidskleur uit de muziek - het maakt muziek transparant. Mike Banks van Underground Resistance dacht dat 4 Hero een blanke posse was. Kevin Saunderson dacht dat Underground Resistance blank was. Het maakt de sampler geen ene reet uit welke kleur je hebt".

In de zwarte populaire cultuur is het afrofuturisme - de mix van science fiction en elektronische muziek - sinds de tweede helft van de jaren zestig een steeds grotere rol gaan spelen. Vandaag, in de eenentwintigste eeuw, kan afrofuturisme beschikken over een heus laboratorium waarin zo'n 150 schrijvers (waaronder Kodwo Eshun, McLean Greaves), kunstenaars (Fatimah Tuggar, Keith Piper) en muzikanten (DJ Spooky,

Rammellzee) diagnoses maken en recepten uitschrijven. In hun publicaties en releases staat een complex van specifieke vragen centraal: Waarom worden futurisme en science fiction gebruikt om zwarte ervaringen mee te delen? Welke relaties hebben beide thema's met de geschiedenis van de slavernij? Hoe verhoudt de Afrikaanse diaspora zich tot mogelijke toekomsten waarin het issue van de zwarte identiteit wordt opengebrouwen? Welke rol speelt technologie in dit complex?

In een interview zegt Eshun: “Die vragen openden een waanzinnige ruimte tussen science fiction, technothorie en muziek, waarin traditionele noties over zwarte identiteit, over zwarte straatpoëzie, over masculiniteit en etniciteit aan het wankelen worden gebracht. Ik vat de activiteiten en denkbeelden in die ruimte samen in de term ‘sonisch proza’. Dit proza biedt een onderzoek naar de gezamenlijke evolutie van mens & machine: de machine verandert ritme, en ritme verandert ons lichaam. In mijn definitie van het lichaam bestaat er geen onderscheid meer tussen geest en lijf: het hele lichaam is een brein, alle zintuigen denken, alle zintuigen hebben de capaciteiten van de andere. Zo kan het oog horen en het oor zien. Elektronische muziek roept bij uitstek beelden op - het is de bioscoop van het oor! De tegenstelling tussen beeld en geluid is volstrekt achterhaald. Ritme, kijk maar naar jungle, is in staat het gehele lichaam te muteren en te betoveren. Vanuit dit perspectief ziet ook de politiek er vandaag heel anders uit. Sonisch proza is de politiek van de zintuigen, zinnelijke politiek - het brengt je hele lijf in actie. Deze muziek leert je hoe je werd gedomesticeerd door de bestaande sociale orde voordat je ook maar een kans had je er tegen te verzetten.”

Op het meest informatieve niveau biedt *More Brilliant Than The Sun* een boeiend historisch overzicht van de toepassing van technologische apparatuur en elektronische muziekinstrumenten in de zwarte muziek sinds de jaren zestig. Dat Eshuns spraakwaterfall aanvangt met de ‘space jazz’ van Sun Ra is niet verwonderlijk: in diens fascinatie voor het oude Egypte, in zijn bewering op Saturnus te zijn geboren, zijn visie op de band als een ‘space ship’ (Arkestra), en in zijn hoge verwachtingen van de ‘space age’ krijgt het hele spectrum van het afrofuturisme gestalte. Sun Ra belichtte de wereld vanuit het perspectief van de ‘alien’. Waar het traditionele progressieve (en blanke) politieke discours de vervreemding poogde te overwinnen door naar authenticiteit te zoeken, zo ontsnapt het afrofuturisme via een andere route, namelijk door zelf een buitenaardse vreemdeling (‘alien’) te worden en de wereld te kritiseren vanuit de toekomst en de ruimte.

“Ik maak geen deel uit van Amerika”, zei Sun Ra ooit, “ik behoor niet tot de zwarte bevolking - zwarte mensen gingen een andere weg. Ze zijn zo gedomesticeerd dat ze een apathische en economische onderlaag blijven. Ik liet alles achter me omdat ik anders ben. Ik ben niet eens een mens, heb geen vader of moeder en zal nooit iemand vader of moeder noemen. De vrouw die mij grootbracht noem ik de Andere Moeder. Ik ben niet zwart, niet blank, niet Amerikaans. Zwarte mensen zitten opgescheept met een verleden dat door anderen werd geproduceerd. Maar het is hun verleden niet - het is niet hun geschiedenis”.

De toekomst lijkt, paradoxaal genoeg, bij uitstek geschikt om een eigen geschiedenis te ontwerpen. Eshun acht deze collectieve speurtocht naar een eigen geschiedenis door middel van het afrofuturisme een morele plicht in een lange oorlog tegen zwarte domesticatie en onderdrukking. Dankzij hedendaagse ‘futrhythmachines’ (computers,

samplers, synthesizers, mengtafels, echomachines, platenspelers, enzovoorts) kan het verleden vanuit de toekomst worden bestudeerd. Jungleritmes worden aangesloten op de drums van de Pygmeeën. Egyptische melodieën worden door de echoplex gehaald en gelardeerd met filosofische teksten die weer door een vocoder worden uitgesproken: het verleden arriveert uit de toekomst. Die magische opvatting en werkwijze zouden over een lange Afrikaanse traditie beschikken, die teruggrijpt op de rituele praktijk van de necromantie of dodenbezwering: sjamanen die magie toepassen op overleden stamleden om van de toekomst te kunnen leren.

Echt lekker op dreef raakt Eshun in zijn hoofdstukken over scratchedelia en sampledelia. De breakbeats van Grandmaster Flash markeren voor hem een sonische revolutie: de beats worden voor het eerst totaal geïsoleerd van melodie en harmonie en in het gezelschap van basslines naar de voorgrond gestuwd. Eshun spreekt van het uitlichten van de menselijke beweging en verderop van het virtualiseren van het menselijk lichaam. Zoals de machine het ritme muteert, zo muteert het ritme het lichaam.

“In de literatuur wordt het scratchen vaak omschreven als het produceren van ritme, maar ritme is niet waar het om gaat. Scratching biedt een nieuw geluidswefsel dat nooit eerder werd gehoord, een wefsel dat je een glimp schenkt van de fysieke mens, van zijn bewegingen, zijn mutaties. Ik noem die bewustwording ‘motion capturing’. Je kan het vergelijken met een horrormovie als *The Thing*: je bent je het meest bewust van het menszijn vlak voor het moment dat iemand in een ‘alien’ verandert”.

Naast de scratch en de sample speelt het gebruik van elektronische muziekinstrumenten zoals de synthesizer een grote rol in ‘alien music’. Elektronische muziek of techno is volgens Eshun gefundeerd in ‘het geïmporteerde oor’. De vroegste techno-acts uit Detroit, zoals Underground Resistance, importeerden synthesizermuziek uit Duitsland en Engeland. Synthesizermuziek was aanvankelijk een medium voor blanke musici, maar de zwarte underground omarmde de synthesizer omdat de sound hen tot ‘aliens’ maakt in het door blanke rockmuziek gedomineerde Amerika.

“Gasten zoals Model 500 en Cybotron wilden ‘aliens’ zijn in Amerika. Ze zongen met een Flock of Seagulls-accent en identificeerden zich met de neoromantische Britse kids. Voor hun zwarte oren klonk die witte muziek exotisch. Zo zijn Kraftwerk en Depeche Mode de Leadbelly en de Blind Lemon Jefferson van de techno. Zwarte Amerikanen blijken synthetisch: techno biedt een doe-het-zelf-pakket om jezelf om te bouwen tot een ‘alien’”.

Dat Underground Resistance opereerde vanuit Detroit, de Amerikaanse technostad bij uitstek, acht Eshun meer dan logisch. Detroit is immers de stad van de autofabrieken en van de oorlogsindustrie. Generaties Amerikanen werden en worden in deze fabrieken tot onderdelen van machines en robots gereduceerd. De machine is de economische equivalent van slavenarbeid - slaven zijn ‘aliens’. Maar door solidair te zijn met de machine en die machine vervolgens te technificeren, wordt de machine manisch: techno laat de machine flippen. Techno is de opstand van de machine. Omdat Kraftwerk vanuit het Ruhrgebied als eerste zijn solidariteit met de machine tot uitdrukking bracht, wijst Eshun Kraftwerk aan als de delta van de techno en ‘urban culture’.

Om dit uiterst complexe, maar intrigerende verhaal te vertellen kan Eshun nauwelijks gebruik maken van journalistieke of wetenschappelijke verhandelingen. Die zijn er volgens hem niet. Maar door teksten te analyseren, hoerontwerpen te bespreken, door gebruik te maken van hoesteksten en persverklaringen, en door science fiction te bestuderen, weet Eshun een onofficiële zwarte mythologie te construeren die een boeiend inzicht biedt in de underground van de eenentwintigste eeuw.

Dit sonische, vaak tekstloze proza toont ook dat zwarte rebellen niet uit de voeten kunnen met het klassieke emancipatiemodel. Progressieve blanken zien natuurlijk het liefst dat de zwarte bevolking zich bewust wordt van de slavernij, dat ze zich emancipeert door eigen helden en inspiratiebronnen aan te wijzen, om zich vervolgens gelijke burgerrechten aan te meten. Maar zo'n model, beweert Eshun, vooronderstelt een humanisme, een diep besef van een universeel menszijn. En juist dat humanisme zou ontbreken. De vele slaventransporten en de slavernij hebben generaties van mensen gedehumaniseerd. Sonisch proza pleit niet voor een proces van humanisering, maar stoot direct door naar een posthumanistisch perspectief: dat van de 'alien'.

In de sample, waarin toekomst en verleden sonisch worden geïntegreerd, ziet Eshun een gebod tot het opnieuw samenstellen van geschiedenis, politiek, lichaam en identiteit. Wat het laatste aspect betreft besteedt Eshun uitvoerig aandacht aan het oeuvre van Dr. Octagon alias Kool Keith. Ook dit hiphop-genie koestert het perspectief van de 'alien': "I program one & go to earth through the fax machines...Earth people, I was born on Jupiter". Dr Octagon fileert en assembleert zichzelf voortdurend en toont ons minimaal acht verschillende gezichten. Hij is geen schizofreen, maar een octafreen - Dr Octagon is een groep, een volk, een 'alien-nation'. Ook is hij een vrouw, een machine, een dier, een astronaut, een cyborg. In een razend tempo wisselt hij van perspectief. Het maakt je eerst zeeziek, maar geleidelijk past je lichaam zich aan de nieuwe omstandigheden van tijd en ruimte aan. "Sometimes I don't even feel like I am a human being anymore/My skin is green and silver/Changing blue skin until its brown colour's coming back...I would just mate humans with alligators/Huminagators/I turn into an octopus/Grab 8 species/Isolate like an incubus". Luisteren naar Dr Octagon is worden ontvoerd door buitenaardse wezens om vervolgens weer te worden teruggefaxt naar Planeet Aarde.

Ik zou nog pagina's kunnen doorgaan met het surfen over de wilde golven die Eshun opwekt in zijn avontuurlijke boek, dat door muziek, technologie en politiek bijeen wordt gehouden. *More Brilliant Than The Sun* ontmaskert vooroordelen en deprogrammeert veel denkschema's die je altijd voor waar had aangenomen. Het boek lijkt veel meer op een handleiding voor een doe-het-zelf-technostudio of een manifest van een ondergrondse verzetsbeweging op Mars, dan op een journalistieke verhandeling over hedendaagse muziek.

Bovendien heeft Eshun een begrippenapparaat geïntroduceerd dat naar meer smaakt. Maar pas op: aan je twintigste eeuwse woordenboek heb je maar bar weinig. Om de termen te vatten heb je dit keer je oren nodig. Een nieuwe wandeling door je platencollectie is daarom noodzakelijk om te kunnen genieten van deze bioscoop van het oor.